

DICASTERIUM
PRO LAICIS, FAMILIA ET VITA

REMÉNYKELTŐK – NAGYSZÜLŐK A BIBLIÁBAN

Rosalba Manes könyvének bemutatása

Gabriella Gambino

a Világiak, Család és Élet Dikasztériumának altitkára

A mai demográfiai helyzetben a világ népességének 12%-a hatvan év feletti, és több mint 700 ezer ember száz év feletti. Mégis ritkán értékelik igazán – a nyugati kultúrában –, hogy mekkora ajándékot, gazdagságot jelent az idősök csendes jelenléte, hosszú élete, a fiatalabb nemzedékek számára kiaknázható emlékezete. Gondoljunk csak arra, mennyire leértékelik ma az *öregedés* kultúráját a közösségi médiában, mely az évek múlását értéktelennek tekinti, amit tetéz a posztmodernitást és a piacot átítató *hedonista és narcisztikus tökéletesség* fiktív eszménye.

Ám ha az Úr megajándékozott bennünket a hosszú élet lehetőségével, akkor ez azt jelenti, hogy ennek a hosszú életnek mély értelme és értéke kell hogy legyen, mely bele van írva az üdvösség rendjébe. Azt jelenti, hogy léteznie kell nemcsak az idős ember értékének – melyet talán még tanulnunk kell világosan felmutatni a mai társadalmi-kulturális térben –, hanem az idős ember identitásának is, mely egyben küldetés.

Rosalba Manesnek ez a kis könyve ebben az értelemben rendkívüli: mert egyszerű, mégis pontos elbeszélő stílusban és pedagógiai bölcsességgel vezet bennünket annak felfedezéséhez, hogy a Bibliában minden egyes nagypapa és nagymama hozzájárult saját életével az üdvösség történetéhez. Hiszen „az ember történetmesélő lény”, akinek szüksége van arra, hogy „életének megőrzése érdekében történetekbe öltözzön”,¹ s ezzel a kötettel Rosalba segít bennünket abban, hogy ne veszítsük el ősatyáink csodálatos bibliai örökségét. Családtörténetek, egymást követő nemzedékekről, egymást szerető férfiakra és nőkre, akik termékenyek szeretnének lenni, s ezért feltétel nélkül az Atyára bízzák magukat. Életük feltárja előttünk, hogy „az üdvösségtörténet a termékenység isteni ígérete”, mely minden ember életében beteljesedik, előrehaladott életkorban is, „hogy gyümölcsötök maradandó legyen” (Jn 15,16). Isten tervei szerint ez azért történik, mert minden embernek ahhoz, hogy teljes mértékben kibontakozzon, generatívnak kell lennie, adnia kell valamit magából valami önmagán túliért, valaki önmagán túliért.

Az egyik szempont, melyet az olvasó felfedezhet e kis kötet lapozgatása során, a genealógiáknak, a nemzetséglistáknak, családfáknak a rendkívüli fontossága: ezek olyan névsorok, amelyek az egyes személyek küldetését és hivatását foglalják magukban. Mindannyian valakinek vagy valakiknek az apja vagy anyja vagyunk, valakinek a gyermekei vagyunk, valakinek vagy valakiknek a testvérei vagyunk, és ha ez nem így lenne, akkor nem lenne másoktól hozzánk érkező életünk. Gondoljunk csak bele, milyen fontos egy gyermek vagy tizenéves számára,

¹ FERENC PÁPA: *Üzenet a tömegkommunikáció 2020-as világnapjára*.

hogy nézegethesse nagyszüleinek, elődeinek a fényképeit. Mégis manapság – a digitális fotók korában – keveseknek van közülünk olyan albumuk, amely tartalmazza az egész család történetét. A digitális fotók a meghajtón vannak, valójában senki sem lapozgatja őket, hogy elidőzön az arcoknál, történeteknél, hasonlóságoknál. Pedig a mai globalizált világban, ahol a családok kontinensek között mozognak, és származásunk keveredik, fontos tudnunk, honnan jöttünk és hová megyünk (Szent Ágoston), fontos tudnunk, hogy kik vagyunk. „Az ember élete nem szűkül le személyes sorsára, hanem folytatódik utódaiban” (*Tessitori di speranza. I nonni nella Bibbia* [Reménykeltők, szó szerint 'Reményszövők'. Nagyszülők a Bibliában], Ancora, Milano, 2024, 21). Maga Jézus már fiatal korától kezdve az átadandó örökségre, Atyja tanítására összpontosította életét: „De miért kerestetek? Nem tudtátok, hogy nekem Atyám dolgaiban kell lennem?” (Lk 2,49).

Rosalba könyvét olvasva eltöprengtem a törvénytáblák egyik parancsolatának szépségén, mely igencsak elgondolkodtat bennünket életünk értelméről: „tiszteled apádat és anyádat” (negyedik parancsolat). A tisztelet héberül „súlyt”, értéket jelent; tisztelni azt jelenti, hogy elismerjük egy jelenlét értékét: azokat, akik életet adtak nekünk, akik hitre neveltek bennünket, és ők nemcsak a szüleink, hanem a nagyszüleink és az előttünk járó nemzedékek is. „Ez olyan parancsolat, amelyhez eredmény kapcsolódik” – magyarázza Ferenc pápa² –, hogy az előttünk járók tiszteletével hosszú életünk legyen és jól menjen a sorunk (vö. MTörv 5,16). A teljes élet megvalósítása az új nemzedékek számára attól függ, hogy felismerjük-e a nagyszülőknek, az időseknek a jelenlétét, és azt a gazdagságot, amelyet számunkra jelentenek. Ennek a felismerésnek pedig a *tisztelet* a következménye, mely akkor tisztelet, ha *befogadásban, gondoskodásban és méltóságuk megbecsülésében* nyilvánul meg. Nemcsak az idősek méltóságának megbecsüléséről van szó, hanem *magának az öregkornak* a megbecsüléséről, amely már önmagában ajándék és érték.

Szent II. János Pál azt mondta, hogy az öregkor „kedvező idő”, amelyben minden összefut, hogy felfogjuk az élet értelmét és elérjük a „szív bölcsességét”:³ vagyis azt a „nyugodt erőt, amellyel az ember elrendezi az életében történeteket, megőrzi a múltat és előreviszi a jövőt”, hogy elérjünk egyfajta határozottságot, mely sűrűvé, komollyá és értékesé teszi az életet,⁴ hogy elérjük azt a bölcsességet, amely *docilissé*, tanulékonyvá válik, azaz hajlandóvá arra, hogy tanuljunk a tapasztalatból, azt is engedve, hogy Isten kegyelme alakítson bennünket. Ahogy Romano Guardini mondta: „ami akkor jön létre, amikor az abszolút és az örök behatol a tudatba, és onnan világítja meg az életet”. Az idős ember, amikor ereje megfogyatkozik, bár gyakran kevésbé aktív, mégis képes *sugározni*: bölcsességével és tapasztalatával képes nyilvánvalóvá tenni a dolgok értelmét. De egy feltétellel: ha nincs tele *hübrisszel*, azzal büszkeséggel és göggel, amellyel megveti az új nemzedékeket, hanem ezzel szemben hozzászoktatta szívét az Úr jelenlétéhez, a Lélekhez, aki képessé teszi arra, hogy továbbadja az Úrral való szövetségi köteléket („nemzedékről nemzedékre”, Lk 1,50). Mert az derül ki újra és újra a Biblia történeteiből, hogy az ember egyedül semmit sem tehet.

Szeretnék most röviden kitérni két olyan témára, amelyről ez a kötet elgondolkodtathat, és amely gyakorlati szempontból is fontos lehet életünkben: az első az, hogy a nagyszülők Isten népének részei, és a maguk életkorában is sajátos küldetéssel rendelkeznek.

² FERENC PÁPA: *Katekézis a parancsolatokról* (2018. szeptember 19.).

³ SZENT II. JÁNOS PÁL PÁPA: *Levél az öregekhez* (1999. október 1), 8.

⁴ ROMANO GUARDINI: *Le età della vita* [Életkorok], Vita e Pensiero, Milano, 2015, 55. (*Die Lebensalter. Ihre ethische und pädagogische Bedeutung*, Matthias-Grünwald, Mainz, 1957.)

A Biblia történetei is arra tanítanak bennünket, hogy minden idős emberben, aki találkozik Krisztussal, feléled a meghívás arra, hogy *újra felfedezze saját keresztségének értelmét*⁵ életének különleges szakaszában és hármias irányban: *a)* hogy újra képes legyen elámulni Isten szeretetének misztériumán és az örökkévalóságon; *b)* hogy legyőzze azt a széles körben elterjedt elképzelést, mely szerint Isten egy büntető bíró, s helyett az irgalmas szeretet Istenével alakítson ki kapcsolatot; *c)* hogy az *új evangelizáció cselekvő alanyává* váljon, továbbadja másoknak az evangéliumot, mert a maguk adottságaival az idősek is arra kaptak meghívást, hogy misszionáriusok legyenek. Mert ha gyenge is, az előrehaladott korú ember is az üdvösségtörténet eszközévé válhat valaki más számára: az unokája, a menyje, egy magányos idős barátja számára. Tovább kell adnia az örömhírt az új nemzedékeknek. Meg kell teremtenünk a konkrét feltételeket ahhoz, hogy a nemzedékek között valódi *ajándékcseré* jöjjön létre. Ez segít felkészíteni gyermekeinket egy olyan tartalmas életre, amelyben jelen van *a nagyszülőkkel való törődés és párbeszéd*, hogy egy napon ők is el tudják fogadni életük késői szakaszát, erejük megfogyatkozását, és maguk is szép öregkort éljenek meg.

A második téma az, hogy az öregedő ember nem a véghez közeledik, hanem inkább Istenhez és az örökkévalóság misztériumához kell közelebb kerülnie (mint Eleazárnak). Az idő múlásával szembeesülve a nagyszülőknek sürgető szükségük van annak felfedezésére, hogy életük nem „egy sötét szakadék felé tart”,⁶ hanem az Úrral való örömteli találkozás felé. A korunkra jellemző fáradtságos életben nagyon fontos, hogy a nagyszülők lelki kíséretet kapjanak, hogy bátorságot öntsünk beléjük, hirdessük nekik a reményt, hogy újra felfedezhessék Krisztust, aki megtartja és teljesíti ígéreteit, aki sosem csal meg, hanem szeretetével meglep bennünket. A kérdés ugyanis nem az, hogy meddig élünk – ahogy Rosalba helyesen mondja –, hanem az, hogy miként halunk meg, mivel a halál világosan feltárja életünk igazságát. Chiara Corbella a fiának, Francescónak írt lelki végrendeletében azt írja, hogy az egyetlen módja annak, hogy ne féljünk a haláltól, az, hogy *beleszeretünk az örök életbe*, megtanulunk olyan nagy szívvel élni, hogy már ebben az életben befogadjuk az Örökkévalóságot. A nagyszülőknek kell, hogy legyen kulcsuk az örökkévalósághoz... mert a mi sorsunk örömteli sors, mely Isten hűségéből, a termékenység ajándékából, ígéretének beteljesüléséből születik mindannyiunk számára.

Ferenc pápa az ideai szentévet meghirdető bullájában azt írja, hogy „mindenkinek szüksége van arra, hogy életörömét visszanyerje”,⁷ beleértve a nagyszülőket és az időseket is. Senki sem „elégedhet meg a túléléssel vagy az elélegeléssel”, azzal, hogy pusztán anyagi valóságok elégtítsék ki, vagy – ami még rosszabb, ha ezek hiányoznak – hogy a magány és a vigasztalanság uralkodjon el rajta. Ezért a nagyszülőknek és az időseknek is szükségük van két nagy ajándékra, hogy „szilárd kövekké” váljanak, amelyeken az „új kövek” nyugodhatnak: a hitre és az öröme, hogy továbbadhassák az új nemzedékeknek.

Azért mondom ezt, mert egyáltalán nem magától értődő, különösen a fejlettebb társadalmakban nem, hogy az idősek rendelkeznek a hit ajándékával, mely az igazi öröm előfeltétele. Igaz, hogy sok templomban csak ők vannak jelen a szertartásokon, de hányan vannak? Rendkívül sok idős ember él a világon, templomaink mégis félig üresek. Közülük sokan elszenvedték a szekularizáció következményeit – ahogy mi is szenvedünk tőlük –, és hordozzák annak egzisztenciális sebeit. Ők is rászorulnak a lelkipáasztori gondozásra, nem csak az érzelmi vagy anyagi segítségre. Nagyon fontos tehát, hogy kialakítsuk az idősek lelkipáasztori gondozását, hogy az ő az evangelizálásukat se hanyagoljuk el; és ahol már evangelizálva vannak, hogy újra felfedezzék keresztségük méltóságát és azt az értéket, amelyet az egyházi közösség és a családok számára nyújthatnak. Az a feladatunk, hogy „értékeljük a kincset, amit jelentenek, élettapasztalatukat, életbölcseességüket, élethez való hozzájárulásukat; a keresztyéneknek és a polgári

⁵ Vö. VILÁGIAK PÁPAI TANÁCSA: *La dignità dell'anziano e la sua missione nella Chiesa e nel mondo* [Az idősek méltósága és küldetése az Egyházban és a világban], (1998. október 1.).

⁶ FERENC PÁPA: *Spes non confundit*, a 2025-ös rendes jubileumot meghirdető bulla (2024. május 9.), 19.

⁷ *Spes non confundit*, 9.

társadalomnak együtt kell munkálkodniuk a nemzedékek közötti szövetségért”. A pápa így folytatja: „Külön gondolok a *nagyapákra* és *nagymamákra*, akik a hit és az életbölcseleg továbbadói a fiatalabb nemzedékeknek. Támogassa őket gyermekeik hálája és unokáik szeretete, akik gyökereket, megértést és bátorítást találnak bennük!”⁸ De mennyire nehéz a generációk közötti kapcsolatok ápolása olyan kulturális közegben, ahol az idősek vagy fiatalnak akarnak látszani, vagy ami még rosszabb, el vannak szigetelődve és elhagyatottak. Ráadásul ugyanezekben a közegekben a fiatalok gyakran meg nem értéstől szenvednek, egy gyorsan változó világban, mely arra kényszeríti őket, hogy elhanyagolják gyökereiket és csak előre tekintsenek, mintha identitásuk nem lenne a történelem megértésének eredménye is. Elengedhetetlen, hogy együtt dolgozzunk azon, hogy a fiatalok és az idősek párbeszédet folytassanak a mindennapi életben.

Azon kell lennünk, hogy a közömbösség és a leselejtezés, az elutasítás kultúráját a találkozás, a meghallgatás és a párbeszéd kultúrájává alakítsuk át. Legalább két, egymástól látszólag távol álló generációnak kell megtanulnia, hogy örömteli ámulattal nézzenek egymásra, visszanyerve egyrészt az emlékezetet és a gyökereket, másrészt a bizalmat és az életörömet. „A jövőt a fiatalok és az idősek együtt csinálják; a bátorság és az emlékezet együtt” – mondta Ferenc pápa.

Olaszországban a nagyszülők napját az őrangyalok napján, október 2-án tartják. Nem hiszem, hogy ez véletlen. Elég, ha arra gondolunk, hogy az evangéliumban az angyalok azok, akik bejelentik a világnak Jézus születésének örömhírét: az *euangelion* (jó hír, híradás) görög szó az *angelosz*, ’angyal’, ’hírnök’ szót hordozza magában. Amikor a pásztoroknak megjelenik, az angyal azt mondja nekik: „Ne féljete, evangelizállok benneteket, örömhírt mondom nektek!” Ahogyan Krisztus feltámadását is az angyal fogja bejelenteni. És szintén egy angyal hirdeti meg Mária születését Annának és Joakimnak, Jézus nagyszüleinek – az apokrif Jakab-evangélium szerint –, és Máriának Jézus megfogadását. Erre kaptak hát meghívást az idősek hosszú életükkel: hogy angyalokként hirdessék Krisztust, akit befogadtak szívükbe, és akit oly súllyal tapasztaltak meg életükben, hogy megváltoztatta azt.

Ebben az értelemben nagyszülőnek lenni megtisztelő és gyümölcsöző dolog, mely *feladatot* foglal magában: kísérni az élet áramlását az egymást követő generációkban, és generatív módon továbbadni saját életünk ajándékait a fiataloknak. Ezt tapasztalatból tudom. Amikor az ember nagymama lesz, az Úr azt kéri, hogy növekedj még, tegyél újabb lépést előre, hogy növekedj az anyaságban gyermeked felé, és engedd, hogy menjen a családjával együtt a maga útján, jobban, mint eddig tetted. Az Úr gyengéden hív, hogy növekedjünk, hogy nagylelkűbbek legyünk. Mert valójában ez a további lépés egy hátralépés, annak engedése, hogy ez a gyermek a saját életét élje. Ismét a mennyei Atyára kell bízunk, és végérvényesen életet kell adnunk neki azáltal, hogy engedjük a saját hivatását élni. Végeredményben ez a nagyszülők küldetése: továbbadni az életet, a hitet, megőrizni a hagyományt, és tekintélyükkel (auctoritas) növekedni (augēre) készíthetik a kicsinyek szívét, és segíthetik őket, hogy tekintetükkel az igazi élet szerzője, a mennyei Atya felé forduljanak.

Olyan idősekké kell válnunk, akik hálásak az életnek és Istennek, akik reményt keltenek a fiatalokban és lelket öntenek beléjük, olyan idősekké, akik a hit tanúi, akik tudnak bocsánatot kérni, és megbocsátani a rosszat, hogy jobbá tegyék az új nemzedékek jövőjét. De mindezt nem lehet rögtönözni, mindenekelőtt rajtunk múlik, napról napra építjük, fiatalkorunktól kezdve: vigyázva szívünkre, őrizve keresztségi méltóságunkat és mindennap táplálva azt Krisztussal.

(Tőzsér Endre fordítása)

⁸ *Spes non confundit*, 14.